4510.71
Т19

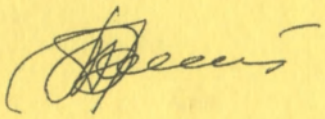
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

ТАРАН РУСЛАН СЕРГІЙОВИЧ

УДК 796:159.9

РОЗВИТОК ІНТУЇТИВНОГО МИСЛЕННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ СПОРТСМЕНІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПІДГОТОВКИ ДО ЗМАГАНЬ

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент
Петровська Тетяна Валентинівна, Національний університет фізичного виховання і спорту України, професор кафедри психології і педагогіки

Офіційні опоненти:
доктор біологічних наук, професор **Коробейніков Георгій Валерійович,** Національний університет фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, професор кафедри біології спорту;

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент **Фролова Людмила Сергіївна**, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання та спортивних ігор

Захист відбудеться 30 жовтня 2012 р. о 12.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 у Національному університеті фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03680, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

БІБЛІОТЕКА
ВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ЧЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ

Автореферат розісланий 28 вересня 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради В.І. Воронова

ЧИТАЛЬНА ЗАЛА
ЛДУФК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. На сьогоднішній день сучасний олімпійський та професійний спорт визначається стрімким зростанням спортивних результатів, збільшенням тренувального і змагального навантаження, гострою боротьбою рівних за силою суперників (В. Платонов, 1997 – 2011; А. Родіонов, 2010; Г. Коробейніков, 2012 та ін.). Саме ці обставини вимагають активізації пізнавальних процесів психіки спортсмена, з урахуванням того, що найменш досліджуваним у спортивній діяльності аспектом є інтуїтивне мислення спортсмена у процесі змагальної діяльності (Б. Кретті, 1978; В. Келлер, 1980; Л. Фролова, 2010; Д. Майерс, 2010 та ін.). Деякими вченими (А. Родіонов, 1968, 2010; Р. Уейнберг, 2001), тренерами (М. Луческу, 2009; Д. Мартін, 2010; В. Кварцяний, 2011) і спортсменами (Р. Гігз, 2007; Ф. Муслера, 2010 та ін.) відзначений важливий позитивний вплив інтуїтивного мислення стосовно його застосування в технічних та тактичних діях спортсменами у різних видах спорту, що в результаті дозволяє підвищити спортивний результат як спортсмена, так і команди в цілому. Проблема інтуїтивного мислення є предметом дослідження у психологічних теоріях (С. Рубінштейн, 1960; Л. Степаносова, 2007; Н. Вершиніна, 2008; С. Дейл, 2009; С. Мак-Гаїр, 2010 та ін.) та спортивних психологів (А. Родіонов, 2010; Т. Петровська, 2008, 2009; М. Сурков, 1983; В. Келлер, 1980 та ін.)

2625

Формування адекватних кожному спортсменові психологічних підходів щодо розвитку інтуїтивного мислення потребує аналізу великої кількості індивідуальних показників, що в більшості випадків є складним завданням для тренера. Забезпечити цей процес можна за умови проведення емпіричних досліджень та впровадження у процес підготовки до змагань достовірно апробованого психологічного тренінгу на розвиток інтуїтивного мислення спортсмена, що дозволить вирішувати завдання спортивного тренування на якісно новому рівні.

Результати аналізу літературних джерел (С. Рубінштейн, 1960; А. Родіонов, 2010; Б. Кретті, 1978; В. Келлер, 1980; Д. Майерс, 2010; M. Dorrer, 1995 та ін.) засвідчили, що здібності людини, звичайно, не обмежуються лише раціональним, прагматичним мисленням. Підсвідомість здатна приховувати велику кількість незрозумілого, яку неможливо збагнути виключно логічним шляхом, а інтуїтивне мислення дає поштовх до здобуття нових рішень за малий період часу. Усе це у поєднанні з логічним обґрунтуванням створює надійний фундамент для прийняття спортсменом оптимального рішення, що у результаті забезпечує покращення спортивного результату.

Практично кожному спортсмену в тренувальній чи змагальній діяльності, за умов браку інформації й часу для прийняття рішення доводилось удаватися до інтуїтивного мислення. Особливо в таких видах спорту, як волейбол, футбол, баскетбол, настільний теніс, фехтування, спортивне орієнтування тощо. Інтуїтивне мислення за цих умов може виступати як спосіб взаємодії спортсмена з невизначеністю завдання, дозволяючи якнайшвидше обрати найбільш перспективні тактичні й технічні рішення змагальної ситуації, напрями руху та дій, оцінки обставин.

Отже, відсутність наукових досліджень щодо розвитку інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань та відсутність

практичних розробок, матеріалів зумовлює актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 р.р.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту, тема 2.4.6. «Психологічні проблеми підготовки та розвитку суб'єктів спортивно-педагогічної діяльності у сфері фізичного виховання і спорту», номер державної реєстрації 0106U010780; «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 р.р.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту тема 2.19. «Детермінанти психологічного супроводу та педагогічних заходів удосконалення підготовки спортсменів в різних видах спорту», номер державної реєстрації 0111U001727. Роль автора як співвиконавця теми полягала у виділенні складових інтуїтивного мислення та розробці тренінгової програми, що дозволяє вирішити проблему прогнозування як засобу підвищення ефективності змагальної діяльності спортсменів.

Мета дослідження – визначити найбільш значущі складові інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів для удосконалення їх підготовки до змагань.

Задачі дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз спеціальної літератури і визначити складові та структуру інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у контексті його розвитку у процесі підготовки до змагань.
2. Порівняти показники складових інтуїтивного мислення у кваліфікованих спортсменів різних видів спорту.
3. Виявити значущі компоненти складових інтуїтивного мислення, які детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності (на прикладі кваліфікованих волейболістів).
4. Визначити вплив психологічного тренінгу на показники ефективності техніко-тактичних дій кваліфікованих волейболістів різної спортивної кваліфікації та розробити і впровадити його у процес підготовки до змагань.

Об'єкт дослідження – процес підготовки кваліфікованих спортсменів до змагальної діяльності.

Предмет дослідження – структура інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів як чинник успішності їх змагальної діяльності.

Методи дослідження.

1. Теоретичний аналіз науково-методичної літератури.
2. Педагогічний констатувальний експеримент (педагогічне спостереження, методи психодіагностики, анкетування, опитування).
3. Педагогічний формувальний експеримент.
4. Методи математичної статистики.

Наукова новизна роботи розкривається у таких положеннях:

– вперше виявлено структуру, складові, компоненти інтуїтивного мислення спортсмена; розроблено психологічний тренінг, який направлений на розвиток інтуїтивного мислення спортсмена; визначено факторну структуру взаємозв'язку показників інтуїтивного мислення та ефективності техніко-тактичні дії (ТТД) спортсменів-волейболістів; експериментально доведено ефективний вплив

компонентів інтуїтивного мислення на ефективність ТТД спортсменів-волейболістів на різних етапах спортивної підготовки;

– вперше визначені індивідуально-психологічні характеристики особистості спортсменів-волейболістів та їх показники, які детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій;

– розширено дані про прояв складових інтуїтивного мислення у таких спортсменів: волейболісти, орієнтувальники, легкоатлети; дані про психологічні особливості спортсменів-волейболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки та максимальної реалізації індивідуальних можливостей:

– доповнено дані про поняття, структуру, складові, компоненти інтуїтивного мислення спортсменів; дані про вплив інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів на результат змагальної діяльності; дані про вдосконалення методики планування психологічної підготовки до спортивної діяльності.

Практична значущість одержаних результатів полягає в удосконалені системи психологічної, тактичної, технічної підготовки спортсменів різних видів спорту та різної спортивної кваліфікації; можливості впровадження психологічного тренінгу при підготовці спортсменів-волейболістів до змагань з метою покращення ефективності змагальної діяльності; розробці методичних рекомендацій щодо вдосконалення навчально-тренувального процесу спортсменів-волейболістів на різних етапах спортивної підготовки.

Результати дослідження впроваджено у практику тренувального процесу волейбольного клубу «Імпексагро Спорт» (м. Черкаси), волейбольного клубу «Локомотив» (м. Київ), ДЮСШ (м. Ірпінь, Київська обл.), що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача в опубліковані зі співавторами наукові праці; полягає у визначенні актуальності дослідження, мети і завдань; організації та проведенні дослідницької роботи; розробці психологічного тренінгу на розвиток інтуїтивного мислення спортсмена; дослідній перевірці отриманих матеріалів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних, всеукраїнських та кафедральних науково-практичних конференціях «Психологічні проблеми підготовки та розвитку суб'єктів спортивно-педагогічної діяльності в сфері фізичного виховання та спорту» (Київ, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011) «Здоровий спосіб життя – запорука здорової нації» (Буча, 2008), «Олімпійський спорт та спорт для всіх» (Київ, 2010).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць, з яких 7 статей у фахових виданнях, затверджених МОНмолодьспорту України.

Структура і обсяг роботи. Дисертація написана на 176 сторінках і складається зі вступу, шести розділів, практичних рекомендацій, висновків. Список літератури нараховує 191 джерело (27 – іноземних). Дисертація ілюстрована 36 таблицями і 26 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У *вступі* обґрунтовується актуальність проблеми; визначені предмет, об'єкт, мета і завдання досліджень; розкриті наукова новизна та практична значущість роботи, особистий внесок здобувача в опубліковані зі співавторами наукові праці;

зазначені основні аспекти сфери апробації результатів досліджень, кількість публікацій, у яких викладені основні положення дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти структури і складових розвитку інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань**» проаналізовані та узагальнені наукові праці вітчизняних та іноземних авторів, в яких розкривається питання розвитку інтуїтивного мислення у кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань.

Теоретичний аналіз свідчить, що проблема інтуїтивного мислення посідає важливе місце у філософських та психологічних теоріях, що дозволило у теоретичному плані визначити поняття, структуру, складові, компоненти інтуїтивного мислення спортсмена. Проведений аналіз дозволив створити теоретичну модель інтуїтивного мислення спортсмена з її структурними компонентами та впровадити у процес підготовки спортсменів до змагань (табл. 1).

Таблиця 1

Теоретична модель структури інтуїтивного мислення спортсмена

Складові інтуїтивного мислення	Компоненти інтуїтивного мислення
Оцінка ситуації	- тип сприйняття ситуації - відчуття
Творчість	- творчий потенціал особистості - допитливість - уява - креативність
Антиципація	- планування - моделювання - прогнозування - гнучкість - самостійність - оцінка результатів
Поштовх до дії в ситуації невизначеності	- стресостійкість - особистісна готовність до ризику

Узагальнення літературних джерел свідчить про важливість досліджуваних питань для спортивної практики при підготовці спортсменів до змагань та підтверджує необхідність проведення досліджень у цьому напрямку, що робить актуальною темою дисертаційного дослідження.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» наведений комплекс використаних методів дослідження, адекватних поставленим завданням.

У дослідженні використовувались такі методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури; педагогічний констатувальний експеримент (педагогічне спостереження, методи психодіагностики, анкетування, опитування); педагогічний формувальний експеримент; методи математичної статистики.

Дослідження, спрямовані на вирішення поставлених завдань, були умовно розділені на три взаємопов'язані етапи, кожен з яких передбачав вирішення певної частини завдань.

На першому етапі досліджень (2007-2008) вивчена система впливу інтуїтивного мислення на психологічну підготовку спортсменів при підготовці до змагань, впроваджені науково-теоретичні та психодіагностичні методи при дослідженні інтуїтивного мислення та його впливу на волейболістів, орієнтувальників, легкоатлетів. Результати даного етапу стали підґрунтям для визначення напрямку дослідження на наступних етапах роботи, мети, завдань, програми, методів дослідження.

Наступний етап роботи (2008-2009) був присвячений розвитку інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх психологічної підготовки. З'ясовано рівень прояву складових інтуїтивного мислення та їх вплив на змагальну діяльність.

Педагогічний експеримент, проведений на даному етапі, дозволив встановити вплив компонентів інтуїтивного мислення на показники ефективності ТТД спортсменів-волейболістів. Отримані дані дозволили визначити оптимальні шляхи психологічного супроводу, а також корекцію несприятливих умов з точки зору досягнення високих спортивних результатів.

На третьому етапі досліджень (2009-2010) проаналізовані, узагальнені та описані результати дослідження отримані на попередніх етапах, окреслені шляхи подальших досліджень, а також розроблений комплекс практичних рекомендацій щодо розвитку інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх психологічної підготовки.

Дослідження проводились із студентами-спортсменами Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького факультету фізичної культури. Визначався прояв складових інтуїтивного мислення у таких спортсменів: волейболісти 30 спортсменів, орієнтувальники 30 спортсменів, легкоатлети 30 спортсменів.

Наступним кроком дослідження став поділ на дві групи спортсменів-волейболістів: контрольна група (ДЮСШ м. Бориспіль, Київська обл., 25 спортсменів), експериментальна група (ДЮСШ м. Ірпінь, Київська обл., 26 спортсменів). Всі спортсмени знаходились на етапі спеціалізованої базової підготовки. Паралельно проводились дослідження зі спортсменами-волейболістами етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей ВК «Локомотив» (Київ) контрольна група (10 спортсменів), ВК «Імпексагро Спорт» (Черкаси) експериментальна група (10 спортсменів).

Всього у дослідженні взяло участь 161 спортсмен різної кваліфікації: 37 спортсменів III розряду; 53 спортсмени II розряду, віком 18 – 22 років; 31 спортсмен III розряду та 20 спортсменів II розряду віком 12–15 років; 12 спортсменів КМС та 8 спортсменів МСУ віком 18 –35 років.

Проаналізовано, узагальнено й обговорено усі результати експерименту, сформульовано загальні висновки дослідження, оформлено рукопис дисертаційної роботи.

У третьому розділі **«Порівняльна характеристика складових інтуїтивного мислення спортсменів різних видів спорту»** наводяться дані прояву компонентів інтуїтивного мислення у таких спортсменів: волейболісти, орієнтувальники, легкоатлети. У даному констатувальному експерименті взяли участь волейболісти,

орієнтувальники, легкоатлети кваліфікацією I – II спортивного розряду. Це дозволило виявити, які компоненти інтуїтивного мислення мають найбільший достовірний прояв у тих видах спорту, в яких проводився педагогічний експеримент.

Порівняння компонентів інтуїтивного мислення спортсменів різних видів спорту виявило певні розбіжності в їх показниках: у спортсменів-волейболістів значно переважає колективістський тип сприйняття (54%) серед досліджуваних типів сприйняття, у орієнтувальників – прагматичний тип сприйняття (45%), а у легкоатлетів – індивідуалістичний тип сприйняття (48%). При визначені особливостей відчуття ситуації визначено, що у волейболістів переважають візуальні (42%) та кінестетичні (37%) відчуття. У орієнтувальників – візуальні відчуття (52%), легкоатлети покладаються на аудіальне відчуття (45%). При досліджені рівня творчих здібностей встановлено, що у спортсменів-волейболістів переважає допитливість (26%), уява (24%) та схильність до ризику (24,8%). У орієнтувальників – допитливість (26,3%) та схильність до ризику (25,4%), а у легкоатлетів – складність (25,5%). При досліджені особливостей саморегуляції поведінки та антиципації спортсмена визначено, що у волейболістів переважає планування (36,4%), програмування (42%), оцінка результатів (39,7%), гнучкість (41,8%); у орієнтувальників – планування (33,3%), самостійність (34%), програмування (29,6%); у легкоатлетів – моделювання (36,8%), оцінка результатів (32,4%), самостійність (38,4%). При визначені стресостійкості виявлено, що у волейболістів (34,8%) та орієнтувальників (34,4%) – високий рівень стресостійкості, у легкоатлетів – низький рівень (30,6%).

Таким чином в результаті досліджень встановлено, що найвищі показники зафіксовані у спортсменів-волейболістів, а найнижчі показники зафіксовані у легкоатлетів, що пояснюється особливостями виду спорту.

Отримані дані досліджень у вказаних спортсменів свідчать про необхідність подальшого цілеспрямованого вдосконалення пріоритетних для окремого виду спорту психологічних якостей та властивостей на різних етапах багаторічної підготовки.

У четвертому розділі **«Визначення та вплив компонентів інтуїтивного мислення спортсменів, що детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності (на прикладі кваліфікованих волейболістів)»** представлені результати проведеного констатувального експерименту, де визначено ряд характерних особливостей формування окремих психологічних якостей інтуїтивного мислення залежно від показників ефективності техніко-тактичних дій (ТТД) у спортсменів-волейболістів етапу спеціалізованої базової підготовки та етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей.

На етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей представлені результати проведеного констатувального експерименту, під час якого визначався вплив компонентів інтуїтивного мислення, що детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності спортсменів-волейболістів етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей (рис. 1).

Рис. 1 Вплив показників інтуїтивного мислення на ефективність техніко-тактичних дій спортсменів-волейболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей:

 – прямо пропорційний зв'язок;

 – обернено пропорційний зв'язок

У даному досліджені варто підкреслити такі кореляційні взаємозв'язки: кінестетичні відчуття – страхування (r = 0,86; p<0,05), зв'язок між допитливістю і прийманням м'яча (r = 0,71; p<0,05), творчим потенціалом та подачею м'яча (r = 0,77; p<0,05), складністю і блокуванням м'яча, між стресостійкістю та нападаючим ударом (r = 0,66; p<0,05), програмуванням та загальною ефективністю ТТД (r = 0,82; p<0,05), зв'язок між індивідуалістичним типом сприйняття і прийманням м'яча (r = 0,75; p<0,05), колективістським типом сприйняття та нападаючим ударом (r = 0,82; p<0,05), стресостійкістю і нападаючим ударом (r = 0,66; p<0,05), оцінкою результатів та блокуванням (r = 0,79; p<0,05). Виявлено обернено пропорційний зв'язок між загальним рівнем креативності та передачею м'яча (r = -0,77; p<0,05), між аудіальними відчуттями та загальною ефективністю ТТД (r = -0,74; p<0,05).

На етапі спеціалізованої базової підготовки у спортсменів-волейболістів зафіксовані такі достовірно значущі зв'язки показників: індивідуалістичний тип сприйняття обернено пропорційно залежить від захисних дій спортсмена (r = -0,84; p<0,05), прямо пропорційні взаємозв'язки колективістського типу сприйняття – з захисними діями (r = 0,72; p<0,05), візуальні відчуття – з захисними діями (r = 0,75; p<0,05), аудіальні відчуття – зі страхуванням (r = 0,75; p<0,05), складність прямо

пропорційно пов'язана з блокуванням (r = 0,82; p<0,05), схильність до ризику має додатній лінійний зв'язок з подачею м'яча (r = 0,79; p<0,05), загальний рівень креативності – від'ємний лінійний зв'язок з передачею м'яча (r =-0,76; p<0,05). Значущий суттєвий додатній вплив блокування на показники антиципації: планування (r = 0,80; p<0,05) та оцінка результатів (r = 0,79; p<0,05), обернено пропорційний зв'язок передачі м'яча та програмування (r = 0,78; p<0,05); прослідковується додатній лінійний зв'язок між стресостійкістю і прийманням м'яча (r = 0,67; p<0,05) та нападаючим ударом (r = 0,66; p<0,05).

Виявлені кореляційні залежності, що відбивають взаємовплив компонентів інтуїтивного мислення з даними показників ефективності ТТД, підтвердили наявність характерних психологічних рис у гравців, які виступають на певній ігровій позиції, що значною мірою детерміновано специфікою змагальної і тренувальної діяльності гравця, яка припускає виконання характерних для певної ігрової спеціалізації функціональних обов'язків.

У п'ятому розділі **«Обґрунтування і вплив психологічного тренінгу на показники компонентів інтуїтивного мислення та ефективності техніко-тактичних дій спортсменів-волейболістів різної спортивної кваліфікації у процесі підготовки до змагань»** розроблено і обґрунтовано вплив психологічного тренінгу на тему: «Розвиток інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань».

Розроблений психологічний тренінг ґрунтується на врахуванні даних спеціальних наукових літературних джерел, присвячених особливостям розвитку складових компонентів інтуїтивного мислення, та отриманих результатів констатувального експерименту щодо визначення та впливу компонентів інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів, які детермінують успішність виконання ТТД у процесі змагальної діяльності.

Теоретичне обґрунтування психологічного тренінгу на розвиток інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів будується на:

– науково-теоретичних положеннях практичної психології, теорії та методики спортивного тренування;

– основних положеннях психологічної підготовки спортсменів та команд ігрових видів спорту.

Мета тренінгу – підвищення ефективності розвитку інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх психологічної підготовки.

Завдання тренінгу:

– опанування необхідних теоретичних знань щодо інтуїтивного мислення спортсмена та його компонентів;

– розвиток компонентів інтуїтивного мислення;

– корекція і формування нових психологічних якостей; підвищення рівня психологічної підготовки.

Тренінг складається з 8 занять по 2 години кожне і проводиться у передзмагальному періоді.

У результаті проведеного дослідження представлена динаміка зміни показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після експерименту на етапі спеціалізованої базової підготовки (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка зміни показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після психологічного тренінгу (етап спеціалізованої базової підготовки, n=26)

Компоненти інтуїтивного мислення	Значення показників інтуїтивного мислення, бали				
	ЕГ до експерименту		ЕГ після експерименту		критерій Стьюдента
	x	m	*x*	m	t
Індивідуалістичний тип сприйняття	2,1	0.5	2,3	0.5	0,2
Колективістський тип сприйняття	7,1	1.5	9,1	0,9	0,8
Візуальні відчуття	7,1	0,9	10,7*	0,9	5,5
Аудіальні відчуття	5,0	0,6	5,8	0,8	0,6
Складність	14,7	1,7	19,5*	0,9	2,5
Загальний рівень креативності	30,8	0,8	38,8*	1,1	2,8
Планування	4,6	0,4	6,2	0,7	0,3
Програмування	4,7	0,4	5,8*	0,7	2,8
Стресостійкість	19,8	1,8	27,7*	1,9	2,7

Примітки: ЕГ – експериментальна група;
* – відмінності показників статистично достовірні при $p<0,05$

Аналіз показав, що в експериментальній групі відбулися значні зміни за всіма показниками інтуїтивного мислення. Також виявлено достовірно значущі показники: візуальні відчуття (10,7±0,9 у балах), складність (19,5±0,9 у балах), загальний рівень креативності (38,8±1,1 у балах), програмування (6,2±0,7 у балах) та стресостійкість (27,7±1,9 у балах). Проведені дослідження характеризують позитивну динаміку зміни величин, що дуже важливо для спортивної діяльності.

Також у дисертаційному досліджені проводилась порівняльна характеристика показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів контрольної та експериментальної груп після психологічного тренінгу на етапі спеціалізованої базової підготовки, де були зафіксовані достовірні відмінності показників при $p<0,05$ у таких компонентах: складність (19,5±0,9 у балах), творчий потенціал (38,8±1,1 у балах) та програмування (6,2±0,7 у балах).

Отримані результати проведеного дослідження підтверджують думку про необхідність застосування психодіагностичних методів і засобів у процесі психологічної підготовки спортсменів-волейболістів, що забезпечить їхню успішну самореалізацію у спорті.

Для виявлення показників ефективності ТТД нами прослідковано динаміку зміни показників ефективності ТТД спортсменів-волейболістів до та після психологічного тренінгу з експериментальною групою, що представлено у табл. 3

Таблиця 3

Динаміка зміни показників ефективності техніко-тактичних дій спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після психологічного тренінгу (етап спеціалізованої базової підготовки, n=26)

Компоненти ефективності техніко-тактичних дій	Значення показників ефективності техніко-тактичних дій, бали				
	ЕГ до експерименту		ЕГ після експерименту		критерій Стьюдента
	x	m	x	m	t
Подача м`яча	-0,2	0,5	1,9*	0,5	3,0
Приймання м'яча	-0,3	0,5	2,1*	0,6	3,5
Нападаючий удар	-3,0	0,7	-2,6	0,7	0,5
Блокування	0,3	0,2	0,4	0,2	0,9
Передача м'яча	5,0	0,9	6,2	0,7	1,5
Захисні дії	6.7	0,6	8,3*	0,6	2,9
Страхування	0,7	0,2	0,3	0,1	1,2
Загальна ефективність техніко-тактичних дій	9,2	1,2	16,9*	1,6	4,5

Примітки: ЕГ – експериментальна група;

* – відмінності показників статистично достовірні при $p<0,05$

Порівнюючи показники експериментальної групи, варто підкреслити, що дані значно покращилися за рахунок психологічного тренінгу, тим більше покращились ті показники, які на досліджуваному етапі спеціалізованої базової підготовки мають вирішальне значення: подача м'яча (1,9±0,5 у балах), приймання м'яча (2,1±0,6 у балах), передача м'яча (6,2±0,7 у балах), захисні дії (8,3±0,6 у балах), загальна ефективність ТТД (16,9±1,6 у балах). Також варто підкреслити, що з восьми показників ефективності ТТД чотири показники достовірно значущі.

При порівнянні показників ефективності ТТД спортсменів-волейболістів контрольної та експериментальної груп після психологічного тренінгу етапу спеціалізованої базової підготовки виявлено підвищення показників у експериментальній групі: подачі м'яча (1,9±0,5 у балах), приймання м'яча (2,1±0,6 у балах), передачі м'яча (6,2±0,7 у балах), захисних дій (8,3±0,6 у балах), загальної ефективності ТТД (16,9±1,6 у балах). Також виявлені погіршення таких показників: нападаючий удар (-2,6±0,7 у балах), блокування (0,4±0,2 у балах), страхування (0,3±0,1 у балах).

Наступним кроком формувального експерименту стало визначення динаміки зміни показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після експерименту етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка зміни показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після експерименту (етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей, n=10)

Психологічні компоненти інтуїтивного мислення	Значення показників інтуїтивного мислення, бали				
	ЕГ до експерименту		ЕГ після експерименту		критерій Стьюдента
	$\bar{x}$	m	$\bar{x}$	m	t
Індивідуалістичний тип сприйняття	4,5	0,9	4,1	0,7	0,7
Колективістський тип сприйняття	6,6	0,8	9,1*	1,0	2,6
Аудіальні відчуття	7,3	0,8	6,9	0,7	1,1
Кінестетичні відчуття	12,1	0,7	13,5*	0,9	2,4
Допитливість	16,6	1,4	19.3*	1,7	3,1
Складність	16,2	1,0	17,0	1,1	0,6
Загальний рівень креативності	52,2	1,7	58,3*	1,9	3,2
Творчий потенціал	119,8	1,6	124,5*	1.9	4,1
Програмування	4,5	0,7	4,7	0.8	0,3
Оцінка результатів	4,5	0,7	5,0	0.8	1,3
Загальний рівень саморегуляції	202,1	2,8	215,0*	2,8	3,7
Стресостійкість	28.6	1,8	32,4*	2,1	3,5

Примітки: ЕГ – експериментальна група;
* – відмінності показників статистично достовірні при $p<0,05$

У результаті проведених досліджень виявлено, що в експериментальній групі відбулися значні зміни за всіма показниками інтуїтивного мислення. Також виявлені такі достовірно значущі показники: колективістський тип сприйняття (9,1±1,0 у балах), кінестетичні відчуття (13,5±0,9 у балах), допитливість (19,3±1,7 у балах), загальний рівень креативності (58,3±1,9 у балах), творчий потенціал (124,5±2,1 у балах), загальний рівень саморегуляції (215,0±2,8 у балах) та стресостійкість (32,4±2,1 у балах).

Порівняльна характеристика показників інтуїтивного мислення спортсменів-волейболістів контрольної та експериментальної груп після психологічного тренінгу на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей показала достовірно значущі дані між ними. Тобто індивідуалістичний тип сприйняття (4,1±0,7 у балах), кінестетичні відчуття (13,5±0,9 у балах), загальний рівень креативності (58,5±1,5 у

балах), творчий потенціал (124,5±2,1 у балах), загальний рівень саморегуляції (215,0±3,8 у балах) та стресостійкість (32,4±0,9 у балах).

При визначені показників ефективності ТТД нами прослідковано динаміку їх зміни у спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після психологічного тренінгу, що представлено у табл. 5

Таблиця 5

Динаміка зміни показників ефективності техніко-тактичних дій у спортсменів-волейболістів експериментальної групи до та після експерименту (етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей, n=10)

Компоненти ефективності техніко-тактичних дій	Значення показників ефективності техніко-тактичних дій, бали				
	ЕГ до експерименту		ЕГ після експерименту		критерій Стьюдента
	x	m	x	m	t
Подача м'яча	4,1	0,7	5,3*	0,9	2,5
Приймання м'яча	2,3	0,6	3,7*	0,7	3,0
Нападаючий удар	3,6	0,8	5,6*	0,9	3,8
Блокування	3,5	0,8	3,5	0,7	0,0
Передача м'яча	3,2	0,7	3,4	0,7	0,5
Захисні дії	3,2	0,7	4,0*	0,8	2,0
Страхування	1,0	0,4	1,3	0,4	0,9
Загальна ефективність техніко-тактичних дій	21,1	2,4	27,1*	2,7	4,4

Примітки: ЕГ – експериментальна група;

* – відмінності показників статистично достовірні при $p<0,05$

Зіставляючи зазначені показники експериментальної групи в різні періоди змагань, варто підкреслити, що дані значно покращилися за рахунок психологічного тренінгу, що є дуже важливим у спорті. З'ясовано, що за допомогою психологічного тренінгу покращились такі показники ефективності ТТД: подача м'яча (5,3±0,9 у балах), приймання м'яча (3,7±0,7 у балах), нападаючий удар (5,6±0,9 у балах) передача м'яча (3,4±0,7 у балах), захисні дії (4,0±0,8 у балах), загальна ефективність ТТД (27,1±2,7 у балах).

Порівняльна характеристика показників ефективності ТТД діяльності спортсменів-волейболістів контрольної та експериментальної груп після психологічного тренінгу, етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей визначила підвищення таких показників в експериментальній групі: подача м'яча (5,3±0,9 у балах), приймання м`яча (3,7±0,7 у балах), нападаючий удар (5,6±0,9 у балах), передача м'яча (3,4±0,7 у балах), захисні дії (4,0±0,8 у балах), загальна ефективність ТТД (27,1±2,7 у балах). Погіршення показників після експерименту не виявлено.

Таким чином, аналіз отриманих даних у спортсменів-волейболістів показує, що впроваджений психологічний тренінг у тренувальний процес при підготовці до

змагань дав позитивний результат, що видно при порівнянні даних контрольної та експериментальної груп, а також в динаміці зміни показників експериментальної групи.

У шостому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** охарактеризовано ступінь вирішення завдань дослідження й узагальнені результати експериментальної роботи, що дозволило одержати три групи даних: підтверджувальні, доповнювальні й абсолютно нові.

Спираючись на дослідження Е. Голдберга (1986) щодо компонентів інтуїтивного мислення ми виділили такі складові інтуїтивного мислення: оцінка ситуації, творчість, антиципація, поштовх до дії в ситуації невизначеності, які проявляються у визначених індивідуально-психологічних характеристиках спортсмена. Організація тренувального процесу, відповідно до прояву певної психологічної якості, дає можливість створювати найбільш сприятливі умови для кращого спортивного вдосконалення як спортсменів, так і команди в цілому. На відміну від уявлення про психологічні складові інтуїтивного мислення інших авторів (Л. Степаносової, 2007; Н. Вершиніної, 2008; С. Дейл, 2009), нами вперше враховано специфіку спортивної діяльності.

Результати наших досліджень **підтверджують** висновки А. Родіонова (1968, 2010); Р. Уейнберга (2001) про необхідність урахування розвитку інтуїтивного мислення при психологічній підготовці у спортивно-педагогічній роботі з командою, тому в процесі даного дослідження увага була акцентована саме на вивченні цього явища, оскільки за рахунок розвитку компонентів інтуїтивного мислення можна підвищити ефективність ТТД як спортсмена, так і команди в цілому.

Проведені дослідження дозволили **доповнити** дані Г. Коробейнікова (2012); Л. Фролової (2009); Т. Петровської (2008, 2009); М. Суркова (1983); В. Келлера (1980) та ін. про необхідність вивчення інтуїтивного мислення та його вплив у спортивній діяльності; про вивчення особистісних якостей спортсменів, які суттєво впливають на ефективність ТТД спортсмена; про прояв інтуїтивного мислення у спортсменів різних видів спорту. Аналіз результатів наших досліджень показує, що команди з високим рівнем інтуїтивного мислення більш успішні, що підтверджує важливу роль розглянутого психологічного явища. Таким чином, відбувається формування нової системи роботи з командою, яка повинна враховувати не лише технічну, тактичну та фізичну сторони підготовки, а й розвиток психологічних якостей, в тому числі і інтуїтивного мислення спортсменів, що підтверджується результатами досліджень.

Абсолютно новим у роботі є виділення структури, складових, компонентів інтуїтивного мислення та розробка тренінгової програми, що дозволяє вирішити проблему прогнозування як засобу підвищення ефективності техніко-тактичних дій. У визначені індивідуально-психологічної характеристики особистості спортсмена-волейболіста та їх показників, які детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій.

ВИСНОВКИ

1. Результати аналізу літературних джерел свідчать, що здібності людини, звичайно, не обмежуються лише раціональним, прагматичним мисленням. Підсвідомість здатна приховувати велику кількість незрозумілого, яке неможливо збагнути виключно логічним шляхом. Інтуїтивне мислення дає поштовх до здобуття якісно нових знань. Усе це у поєднанні з логічним обґрунтуванням створює надійний фундамент для прийняття спортсменом оптимального рішення, що у результаті призводить до покращення спортивного результату. Теоретичний аналіз дозволив з'ясувати поняття та визначити теоретичну модель інтуїтивного мислення спортсмена, до якої входять такі складові: оцінка ситуації, творчість, антиципація, поштовх до дії в ситуації невизначеності.

2. Компонентами інтуїтивного мислення спортсмена є: оцінка змагальної ситуації, яка характеризує такі індивідуально-психологічні особливості спортсмена: тип сприйняття ситуації, відчуття; творчість, яку визначають творчий потенціал особистості, допитливість, уява, складність, креативність; антиципація спортсмена, яка залежить від індивідуальних проявів, таких складових як планування, моделювання, прогнозування, гнучкість, самостійність; поштовх до дії в ситуації невизначеності, що визначає у спортсмена стресостійкість та готовність до ризику.

3. Порівняння компонентів інтуїтивного мислення спортсменів різних видів спорту виявило певні розбіжності в їх показниках: у спортсменів-волейболістів значно переважає колективістський тип сприйняття ($\bar{x}$ = 7,52 балів, m = 2,21), у орієнтувальників – прагматичний тип сприйняття ($\bar{x}$ = 6,31 балів, m = 2,41), а у легкоатлетів – індивідуалістичний тип сприйняття ($\bar{x}$ = 6,68 балів, m = 1,86). При визначені особливостей відчуття ситуації визначено, що у волейболістів переважають візуальні ($\bar{x}$ = 6,05 балів, m = 2,20) та кінестетичні ($\bar{x}$ = 5,42 балів, m = 2,13) відчуття. У орієнтувальників – візуальні відчуття ($\bar{x}$ = 7,78 балів, m = 2,02). Легкоатлети покладаються на аудіальне відчуття ($\bar{x}$ = 6,47 балів, m = 1,84). При досліджені рівня творчих здібностей встановлено, що у спортсменів волейболістів переважає допитливість ($\bar{x}$ = 16,1 балів, m = 0,64), уява ($\bar{x}$ = 14,8 балів, m = 0, 68) та схильність до ризику ($\bar{x}$ = 15,9 балів, m = 0,71),у орієнтувальників – допитливість ($\bar{x}$ = 16,3 балів, m = 0,66) та схильність до ризику ($\bar{x}$ = 15,9 балів, m = 0,59), а у легкоатлетів – складність ($\bar{x}$ = 15,6 балів, m = 0,63). При досліджені особливостей саморегуляції поведінки та антиципації спортсмена визначено, що у волейболістів переважає планування ($\bar{x}$ = 5,3 балів, m = 0,76), програмування ($\bar{x}$ = 6,1 балів, m = 0,74), оцінка результатів ($\bar{x}$ = 6,5 балів, m = 0,79), гнучкість ($\bar{x}$ = 7,15 балів, m = 0,61), у орієнтувальників – планування ($\bar{x}$ = 4,85 балів, m = 0,76), самостійність ($\bar{x}$ = 5,8 балів, m = 0,72), програмування ($\bar{x}$ = 4,3 балів, m = 0,73), у легкоатлетів – моделювання ($\bar{x}$ = 5,1 балів, m = 0,61), оцінка результатів ($\bar{x}$ = 5,3 балів, m = 0,82), самостійність ($\bar{x}$ = 6,5 балів, m = 0,63). При визначені стресостійкості виявлено, що у волейболістів ($\bar{x}$ = 16,1 балів, m = 5,89) та орієнтувальників ($\bar{x}$ = 15,6 балів, m = 5,52) – високий рівень стресостійкості, у легкоатлетів – низький рівень ($\bar{x}$ = 10,3 балів, m= 6,20).

4. Емпіричне дослідження прояву психологічних компонентів інтуїтивного мислення у спортсменів різних видів спорту встановило, що за досліджуваними психодіагностичними методиками найвищі показники зафіксовані у спортсменів-

волейболістів, що пов'язане з постійною зміною та варіативністю ситуацій, які трапляються при тренувальній та змагальній діяльності, і в результаті впливає на індивідуально-психологічні особливості спортсмена.

5. Значущими компонентами складових інтуїтивного мислення, які детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності спортсменів-волейболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей є вплив кінестетичних відчуттів на страхування ($r = 0,86$; $p<0,05$), зв'язок між допитливістю і прийманням м'яча ($r = 0,71$; $p<0,05$), творчим потенціалом та подачею м'яча ($r = 0,77$; $p<0,05$), складністю та блокуванням м'яча, між стресостійкістю та нападаючим ударом ($r = 0,66$; $p<0,05$), програмуванням та загальною ефективністю ТТД ($r = 0,82$; $p<0,05$), зв'язок між індивідуалістичним типом сприйняття і прийманням м'яча ($r = 0,75$; $p<0,05$), колективістським типом сприйняття та нападаючим ударом ($r = 0,82$; $p<0,05$), стресостійкістю та нападаючим ударом ($r = 0,66$; $p<0,05$), оцінкою результатів та блокуванням ($r = 0,79$; $p<0,05$). Виявлено обернено пропорційний зв'язок між загальним рівнем креативності та передачею м'яча ($r = -0,77$; $p<0,05$), аудіальними відчуттями та загальною ефективністю ТТД ($r = -0,74$; $p<0,05$).

6. Результати аналізу показників ефективності ТТД експериментальної групи спортсменів-волейболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей виявили в динаміці їх зміни покращення подачі м'яча ($\bar{x} = 5,3$ балів, $m = 4,3$), прийому м'яча ($\bar{x} = 3,7$ балів, $m = 2,8$), нападаючого удару ($\bar{x} = 5,6$ балів, $m = 4,7$), передачі м'яча ($\bar{x} = 3,4$ балів, $m = 3,9$), захисних дій ($\bar{x} = 4,0$ балів, $m = 3,7$), загальної ефективності ТТД ($\bar{x} = 27,1$ балів, $m= 12,7$).

7. Впроваджений у практику підготовки до змагань психологічний тренінг, дозволив в експериментальній групі спортсменів-волейболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей покращити колективістський тип сприйняття ($\bar{x} = 9,1$ балів, $m = 1,6$), кінестетичні відчуття ($\bar{x} = 13,5$ балів, $m = 1,6$), допитливість ($\bar{x} = 19,3$ балів, $m = 4,2$), творчий потенціал ($\bar{x} = 124,5$ балів, $m = 5,1$), загальний рівень саморегуляції ($\bar{x} = 215,0$ балів, $m = 10,8$) та стресостійкості ($\bar{x} = 32,4$ балів, $m = 2,4$).

Дисертаційне дослідження розкриває лише частину досліджуваної проблеми розвитку інтуїтивного мислення спортсменів у процесі підготовки до змагань і не є вичерпним. Подальше дослідження пов'язане з удосконаленням компонентів інтуїтивного мислення спортсменів різних видів спорту при підготовці до змагань.

СПИСОК ПРАЦЬ, ЯКІ ОПУБЛІКОВАНІ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Роботи, в яких відображені основні наукові результати дисертації

Статті у фахових виданнях

1. Таран Р. С. Розвиток інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань / Р. С. Таран // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – Вінниця, 2009. – С. 59 – 65.

2. Манько Р. С. Стресостійкість та готовність до ризику як невід'ємні складові інтуїтивного мислення спортсмена / Р. С. Манько, Ю. П. Сергієнко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків, 2010. – №3. – С. 138 – 142.

Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.

3. Петровська, Т. В. Антиципація як складова інтуїтивного мислення у процесі прийняття рішення спортсменами різних видів спорту / Т.В. Петровська, Р. С. Манько // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – Вінниця, 2009 – С. 59 – 65. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

4. Петровська, Т. Творча складова інтуїтивного мислення спортсменів як детермінанта прийняття ефективного рішення / Тетяна Петровська, Руслан Манько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – Київ, 2009 – №3. – С. 99 – 102. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

5. Петровська, Т. Інтуїція спортсмена як фактор прийняття рішення у варіативних ситуаціях змагальної діяльності / Т. Петровська, Р. Манько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – №4. – С. 127 – 131. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень і написанні висновків.*

6. Петровська Т. Манько Р. Інтуїція спортсмена як можливість покращення спортивного результату в спортивному орієнтуванні. – Зб. наук. праць: фізична культура, спорт та здоров'я нації. – Вінниця, 2006 – № 6 – С.423 – 427. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень і написанні висновків.*

7. Петровська, Т. В. Особливості оцінювання змагальної ситуації спортсменами різних видів спорту / Т. В. Петровська, Р. С. Манько // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : збірник наукових праць: в вип. / ред. В. О. Дрюков; Державний наково-дослідний інститут фізичної культури і спорту. – Київ, 2008. – Вип. 15. – С. 71 – 77. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

Роботи апробаційного характеру

1. Петровская Т. В. Оценка соревновательной ситуации представителями разных видов спорту / Т. Петровская. Р. Манько // Материалы международной научной конференции психологов физической культуры спорта «Рудиковские чтения». – М., 2009 – С. 196 – 199. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень і написанні висновків.*

2. Петровская Т.В. Творческие способности как составляющая интуитивного мышления спортсмена в процессе принятия решения / Петровская Т.В., Манько Р.С. // Материалы международной научной конференции психологов физической культуры спорта «Рудиковские чтения». – М., 2009 – С. 83 – 85. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

3. Петровская Т. Особенности оценки соревновательной ситуации спортсменами разных видов спорту / Петровская Т., Манько Р. // Спортивный психолог – 2009 – № 2(17) – С. 49 – 53. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень і написанні висновків.*

4. Петровская Т.В., Манько Р.С. Интуиция как фактор улучшения спортивного результата в ситуативных видах спорта / Петровская Т.В., Манько Р.С. // Материалы международной научной конференции психологов физической

культуры спорта «Рудиковские чтения». – М., 2007 – С. 98. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

5. Петровська Т. В., Манько Р. С. Розвиток інтуїтивних здібностей спортсмена / Петровська Т.В., Манько Р.С. // Соціальна психологія. – № 6, 2007 – С. 163 – 172. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень і написанні висновків.*

6. Петровская, Т. В. Интуиция как фактор улучшения спортивного результата в спортивном ориентировании / Т. В. Петровская, Р. С. Манько // Современный спорт и спорт для всех : материалы 11 международного конгресса (Минск, 10-12 октября 2007 г.) – Минск : БГУФК, 2007 – Ч. 1 – С. 443 – 446. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальнені результатів педагогічних досліджень та інтерпретації кількісних даних.*

АНОТАЦІЇ

Таран Р.С. Розвиток інтуїтивного мислення кваліфікованих спортсменів у процесі їх підготовки до змагань. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2012.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нові практичні шляхи розвитку інтуїтивного мислення спортсмена, що спрямоване на вдосконалення методики планування психологічної підготовки до спортивної діяльності.

Визначено теоретичну модель інтуїтивного мислення спортсмена, яка має складові: оцінка ситуації, творчість, антиципація, поштовх до дії в ситуації невизначеності. Встановлено значущі компоненти складових інтуїтивного мислення, які детермінують успішність виконання техніко-тактичних дій у процесі змагальної діяльності спортсменів-волейболістів на етапах максимальної реалізації індивідуальних можливостей та спеціалізованої базової підготовки. Це дало можливість розробити психологічний тренінг на розвиток інтуїтивного мислення спортсмена та впровадити у процес підготовки до змагань. Експериментально встановлено ефективність запропонованої програми, яка підтверджена статистично достовірними змінами показників наприкінці формувального експерименту.

Ключові слова: інтуїтивне мислення, підготовка до змагань, оцінка ситуації, творчість, антиципація, поштовх до дії в ситуації невизначеності.

Таран Р.С. Развитие интуитивного мышления квалифицированных спортсменов в процессе их подготовки к соревнованиям. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и профессиональный спорт. – Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, Киев, 2012.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и новые практические пути развития интуитивного мышления спортсмена которое направлено на

БІБЛІОТЕКА
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ

совершенствование методики планирования психологической подготовки к спортивной деятельности.

Анализ специальной литературы, а также обобщение опыта ведущих специалистов и собственных наблюдений позволяют прийти к выводу об отсутствии научных исследований по развитию интуитивного мышления квалифицированных спортсменов в процессе их подготовки к соревнованиям и практических разработок, материалов, что обусловливает актуальность темы диссертационной работы.

В работе использовались следующие методы исследования: теоретический анализ научно-методической литературы, педагогический констатирующий эксперимент (педагогическое наблюдение, методы психодиагностики, анкетирование, опрос), педагогический формирующий эксперимент, методы математической статистики.

Разработаная теоретическая модель интуитивного мышления спортсмена включает следующие компоненты: оценка ситуации, которую характеризуют такие индивидуально-психологические особенности спортсмена: тип восприятия ситуации, ощущения; творчество определяют: творческий потенциал личности, любознательность, воображение, сложность, креативность; антиципация спортсмена, которая зависит от таких индивидуальных проявлений: как планирование, моделирование, прогнозирование, гибкость, самостоятельность; руководство к действию в ситуации неопределенности, которое определяют у спортсмена стрессоустойчивость и готовность к риску.

Эмпирическое исследование проявления психологических компонентов интуитивного мышления у спортсменов, занимающихся волейболом, спортивным ориентированием, легкой атлетикой выявило, что по исследуемым психодиагностическими методиками высокие показатели зафиксированы у спортсменов-волейболистов, это связано с постоянным изменением и вариативностью ситуаций, постоянно происходящих при тренировочной и соревновательной деятельности, что в итоге и влияет на индивидуально-психологические особенности спортсмена.

Результаты анализа показателей эффективности технико-тактических действий экспериментальной группы спортсменов-волейболистов на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей обнаружили в динамике их изменений улучшения таких показателей: подачи мяча, приема мяча, нападающего удара, передачи мяча, защитных действий, общей эффективности технико-тактических действий.

Внедренный в практику подготовки к соревнованиям психологический тренинг позволил с помощью сравнительного анализа показателей компонентов интуитивного мышления в экспериментальной группе спортсменов-волейболистов этапа максимальной реализации индивидуальных возможностей в динамике изменений величин улучшить колективистический тип восприятия, кинестетические ощущения, любознательность, творческий потенциал, общий уровень саморегуляции и стрессоустойчивости.

Экспериментально установлена, эффективность предложенной программы, что подтверждается статистически достоверными изменениями показателей в конце формирующего эксперимента.

Ключевые слова: интуитивное мышление, подготовка к соревнованиям, оценка ситуации, творчество, антиципация, толчок к действию в ситуации неопределенности.

Taran R. Development of intuitive thinking skilled athletes during their preparations for the competition. – Manuscript.

Thesis for a degree in physical education and sport in specialty 24.00.01 – olympic and professional sports. – National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2012.

The thesis presents a theoretical synthesis and new practical ways of intuitive thinking athlete aims to improve planning methods of psychological preparation for sport activities.

Theoretical model of intuitive thinking athlete that has components: assessment of the situation, creativity, anticipation, push for action in situations of uncertainty. Found significant components of intuitive thinking components that determine the success of the implementation of technical and tactical actions during competitive activities athletes' volleyball on the stages of maximum individual capacity and specialized basic training. This made it possible to develop a psychological training to develop intuitive thinking athlete and implement a process for the competition. Experimentally the effectiveness of this program, which is confirmed by statistically significant changes in performance at the end of the molding experiment.

Keywords: intuitive thinking and preparation for competitions, situation assessment, creativity, anticipation, push for action in situations of uncertainty.